

dr hab. Beata Świecka, prof. US
Uniwersytet Szczeciński
Instytut Ekonomii i Finansów
Katedra Finansów i Bankowości
beata.swiecka@usz.edu.pl

RECENZJA – OCENA

osiągnięć naukowych dr. Tomasza Szopińskiego
w związku z wnioskiem o nadanie stopnia doktora habilitowanego

Podstawa formalna recenzji

W odpowiedzi na pismo dr. hab. Piotra Szczepankowskiego, Przewodniczącego Rady Naukowej dyscyplin ekonomia i finanse oraz nauki o zarządzaniu i jakości, z dnia 19 maja 2026 r., dotyczące powołania mnie na recenzenta w postępowaniu habilitacyjnym dr. Tomasza Szopińskiego (Uchwała nr EFZ-02.00.00-19052026), przedstawiam niniejszą recenzję.

Recenzja została sporządzona na podstawie otrzymanej dokumentacji dorobku naukowego Kandydata. Jej układ odpowiada warunkom nadania stopnia doktora habilitowanego określonym w art. 219 ust. 1 ustawy z dnia 20 lipca 2018 r. – Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce, dalej: p.s.w.n.

Zgodnie z art. 219 ust. 1 p.s.w.n. stopień doktora habilitowanego nadaje się osobie, która:

- a. posiada stopień doktora;
- b. posiada w dorobku osiągnięcia naukowe albo artystyczne, stanowiące znaczny wkład w rozwój określonej dyscypliny, w tym co najmniej jedną monografię naukową, cykl powiązanych tematycznie artykułów naukowych albo oryginalne osiągnięcie projektowe, konstrukcyjne, technologiczne lub artystyczne;
- c. wykazuje się istotną aktywnością naukową albo artystyczną realizowaną w więcej niż jednej uczelni, instytucji naukowej lub instytucji kultury, w szczególności zagranicznej.

W niniejszej recenzji dokonuję oceny spełnienia przez Habilitanta wszystkich trzech przesłanek ustawowych, ze szczególnym uwzględnieniem wartości naukowej monografii zgłoszonej jako główne osiągnięcie naukowe oraz miejsca tego osiągnięcia w całokształcie dorobku badawczego Kandydata.

WARUNEK 1. Posiadanie stopnia doktora

Habilitant posiada stopień doktora nauk ekonomicznych w dyscyplinie ekonomia, nadany uchwałą Rady Kolegium Zarządzania i Finansów Szkoły Głównej Handlowej w Warszawie w dniu 15 czerwca 2011 r. na podstawie rozprawy doktorskiej pt. „Znaczenie e-usług dla polskich konsumentów”. Promotorką w przewodzie doktorskim była dr hab. Mirosława Janoś-Kresło, a recenzentami prof. dr hab. Teresa Słaby oraz dr hab. Jolanta Witek. Przed uzyskaniem stopnia doktora Habilitant ukończył studia magisterskie z ekonomii na Katolickim Uniwersytecie Lubelskim Jana Pawła II.

Nie ulega zatem wątpliwości, że formalny warunek posiadania stopnia doktora został spełniony.

Ocena warunku 1: POZYTYWNA.

WARUNEK 2.

WARUNEK 2. Osiągnięcia naukowe stanowiące znaczny wkład w rozwój dyscypliny ekonomia i finanse

Ocena spełnienia drugiego warunku ustawowego została sporządzona na podstawie przedłożonej monografii jako głównego osiągnięcia naukowego oraz – uzupełniając – na podstawie pozostałych publikacji, aktywności naukowych, dydaktycznych, organizacyjnych i popularyzatorskich opisanych w autoreferacie.

Dr Tomasz Szopiński jako główne osiągnięcie naukowe przedłożył monografię pt. **„Prosument na rynku usług bankowości elektronicznej. Modele zachowań”**, liczącą 264 strony, wydaną przez Wydawnictwo CeDeWu w Warszawie w 2025 r. Publikacja posiada numer ISBN 978-83-8102-921-6, a wydawnictwo znajduje się w wykazie wydawnictw poziomu pierwszego pod numerem 85 i unikatowym identyfikatorem 18000. Recenzentami wydawniczymi byli prof. dr hab. Agnieszka Baruk z Politechniki Łódzkiej oraz dr hab. Robert Wolny, prof. Uniwersytetu Ekonomicznego w Katowicach.

Uwagi recenzyjne dotyczące monografii

1. Temat, oryginalność i osadzenie w literaturze

Autor podjął temat nowoczesny, ważny społecznie i dobrze wpisany w aktualne procesy transformacji cyfrowej rynku usług finansowych. Problematyka prosumpcji na rynku usług bankowości elektronicznej została osadzona na styku kilku ważnych obszarów: zachowań konsumenckich, gospodarki cyfrowej, sektora finansowego oraz bankowości elektronicznej. Jest to wybór trafny zarówno z punktu widzenia poznawczego, jak i praktycznego, ponieważ współczesny klient banku coraz częściej nie jest jedynie odbiorcą usługi, lecz współuczestnikiem procesów realizowanych wcześniej wyłącznie przez instytucję finansową.

Na pozytywną ocenę zasługuje sposób zidentyfikowania luki badawczej. Autor nie pomija wcześniejszych badań dotyczących prosumpcji w finansach i bankowości, lecz trafnie wskazuje, że koncentrowały się one zazwyczaj na wybranych aspektach zjawiska, określonych cechach demograficznych lub pojedynczych aktywnościach prosumentów. W tym sensie monografia stanowi próbę bardziej całościowego i modelowego ujęcia zachowań prosumpcyjnych w warunkach współczesnej bankowości elektronicznej.

Pozytywnie należy ocenić również osadzenie pracy w literaturze przedmiotu. Autor odwołuje się zarówno do klasycznych prac dotyczących prosumpcji, jak i do nowszych ujęć odnoszących się do gospodarki cyfrowej, e-usług, zachowań sieciowych i współczesnych przemian rynku finansowego. Bibliografia jest obszerna i odpowiada zakresowi podjętej problematyki.

Jednocześnie należy zaznaczyć, że część teoretyczna ma miejscami charakter kompilacyjny. Autor przedstawia wiele definicji i typologii, jednak nie zawsze towarzyszy temu równie silnie rozwinięta dyskusja krytyczna lub jednoznacznie wyodrębnione stanowisko autorskie. Nie osłabia to zasadniczo wartości monografii, ale stanowi jej zauważalne ograniczenie.

2. Struktura monografii i logika wywodu

Układ monografii jest klarowny, przejrzysty i logicznie powiązany z celem pracy. Książka prowadzi czytelnika od ujęcia ogólnego, obejmującego prosumpcję i prosumenta, przez kontekst sektorowy związany z bankowością elektroniczną, następnie przez teoretyczne podstawy zachowań prosumpcyjnych w e-bankowości, aż po część empiryczną oraz modele zachowań prosumentów.

Wstęp, cztery rozdziały główne, zakończenie, rozbudowana bibliografia oraz aneks tworzą kompletne ramy monografii naukowej. Konstrukcja pracy odpowiada standardom monografii habilitacyjnej z obszaru ekonomii i finansów, szczególnie w zakresie badań nad zachowaniami konsumentów i usługami cyfrowymi.

Za słabszą stronę należy uznać brak pełnego przedstawienia narzędzia badawczego w aneksie. Z punktu widzenia przejrzystości metodologicznej byłoby to rozwiązanie pożądane, zwłaszcza w pracy o tak wyraźnym empirycznym rdzeniu. Widoczne są również różnice objętości między rozdziałami, ale nie są one na tyle znaczące, by stanowiły istotny zarzut wobec całej konstrukcji pracy.

3. Cele (główny, poznawcze, empiryczne) – ocena

Cel główny. *„Celem głównym niniejszej rozprawy jest wyjaśnienie mechanizmów i uwarunkowań prosumpcji na rynku usług bankowości elektronicznej, rozumianej jako złożone i zróżnicowane zachowanie konsumenckie, kształtowane przez przemiany technologiczne, społeczne oraz indywidualne postawy użytkowników.”*

Cel główny monografii, sformułowany jako wyjaśnienie mechanizmów i uwarunkowań prosumpcji na rynku usług bankowości elektronicznej, rozumianej jako złożone i zróżnicowane zachowanie konsumenckie, należy uznać za ambitny, a zarazem trafnie osadzony w przedmiocie badań. Na plus trzeba wskazać jego holistyczny charakter, wyraźne uwzględnienie trzech kluczowych wymiarów (technologicznego, społecznego i behawioralnego) oraz dobrą zgodność z aktualnymi przemianami rynku e-bankowości. Minusem jest natomiast bardzo szeroka formuła tego celu, która niesie ryzyko rozmycia ostrości analitycznej: nie wynika z niej jednoznacznie, jakie dokładnie „mechanizmy” i „uwarunkowania” mają być poddane pomiarowi empirycznemu, a które pozostają na poziomie ogólnej refleksji teoretycznej, co utrudnia ścisłe powiązanie celu głównego z konkretnymi zmiennymi, hipotezami i narzędziami badawczymi.

Cele poznawcze „Wśród celów poznawczych niniejszej monografii i można wymienić:

- *identyfikację prosumpcji jako złożonego zachowania rynkowego;*
- *określenie cech nowego prosumenta ukształtowanego w czasie rozwoju Internetu, technologii mobilnych oraz serwisów społecznościowych;*
- *rozpoznanie czynników różniących współczesnych prosumentów;*
- *określenie zakresu aktywności prosumentów na rynku usług bankowości elektronicznej.”*

Cele poznawcze, obejmujące identyfikację prosumpcji jako złożonego zachowania rynkowego, określenie cech „nowego prosumenta”, rozpoznanie czynników różnicujących prosumentów oraz określenie zakresu ich aktywności na rynku e-bankowości, pozostają spójne z celem głównym i zostały sformułowane w sposób umożliwiający ich realizację.

Cele poznawcze monografii należy generalnie ocenić pozytywnie, ponieważ są spójne z celem głównym i dobrze osadzają badania w kontekście współczesnej prosumpcji w e-bankowości: na plus zasługuje logiczna sekwencja od identyfikacji prosumpcji jako złożonego zachowania rynkowego, poprzez opis cech „nowego prosumenta” ukształtowanego przez Internet, technologie mobilne i media społecznościowe, aż po rozpoznanie czynników różnicujących prosumentów oraz określenie zakresu ich aktywności na rynku usług bankowości elektronicznej, co tworzy wyraźną ścieżkę od opisu zjawiska do jego typologizacji i pomiaru. Minusem jest jednak stosunkowo ogólny charakter tych celów – są one w dużej mierze sformułowane na poziomie deklaratywnym, bez jednoznacznego wskazania, jakie konkretne zmienne, wskaźniki lub narzędzia badawcze mają służyć ich realizacji, a także bez wyraźnego rozróżnienia, które cele mają charakter stricte opisowy, a które wyjaśniający, co może utrudniać ocenę stopnia ich empirycznej realizacji oraz powiązanie z hipotezami badawczymi.

Cele empiryczne. *„Z kolei wśród sformułowanych celów empirycznych można wymienić:*

- identyfikację struktury i natężenia aktywności prosumenckiej na rynku usług e-bankowości;*
- identyfikację determinant wpływających na zakres aktywności prosumentów na rynku bankowości elektronicznej;*
- poznanie nastawienia respondentów do możliwości zachowań prosumpcyjnych na rynku e-bankowości;*
- opracowanie koncepcyjnych modeli zachowań prosumentów na rynku usług bankowości elektronicznej.”*

Cele empiryczne, odnoszące się do identyfikacji struktury i natężenia aktywności prosumenckiej, uwarunkowań zakresu aktywności, nastawienia do zachowań prosumpcyjnych oraz opracowania modeli zachowań prosumentów, dobrze odpowiadają temu, co rzeczywiście zostało podjęte w badaniu ankietowym i analizach segmentacyjnych. Cele empiryczne monografii można ocenić zasadniczo pozytywnie, ponieważ są one wprost powiązane zarówno z celem głównym, jak i z celami poznawczymi oraz w wyraźny sposób ukierunkowują część badawczą: dużym plusem jest ich konkretność (identyfikacja struktury i natężenia aktywności prosumenckiej, wyodrębnienie determinant, rozpoznanie nastawienia oraz opracowanie modeli zachowań), co pozwala przełożyć ogólne zamierzenia na mierzalne zadania badawcze i adekwatnie dobrać metody analizy. Na plus należy także zaliczyć wyraźne połączenie perspektywy opisowej (struktura, natężenie, nastawienia) z perspektywą modelującą (koncepcyjne modele zachowań), co zwiększa wartość aplikacyjną wyników. Minusem pozostaje jednak to, że część celów ma nadal dość szeroki charakter – np. „identyfikacja determinant wpływających na zakres aktywności prosumentów” nie precyzuje, czy chodzi o czynniki socjodemograficzne, psychograficzne, technologiczne czy instytucjonalne, a „opracowanie koncepcyjnych modeli” nie wskazuje, czy modele te mają charakter eksploracyjny, czy weryfikacyjny, oraz w jakim stopniu będą oparte na wynikach empirycznych, a w jakim na syntezie literatury; może to utrudniać jednoznaczną ocenę pełnego stopnia realizacji tych celów w praktycznej części pracy.

Kończąc wątek celów pragnę nadmienić, iż lista celów poznawczych i empirycznych jest bardzo rozbudowana, co utrudnia czytelnikowi jasne wyodrębnienie wątku głównego i hierarchii problemów badawczych.

4. Hipoteza główna i hipotezy szczegółowe - ocena

Hipoteza główna. *„Prosumenci na rynku usług bankowości elektronicznej tworzą zróżnicowane segmenty – zarówno statystycznie wyodrębnione na podstawie postaw wobec prosumpcji, jak i sklasyfikowane ze względu na zakres aktywności – przy czym w obrębie każdego z tych kryteriów występują istotne różnice, poddane weryfikacji w ramach hipotez szczegółowych.”*

Hipoteza główna, zakładająca, że prosumenci na rynku usług bankowości elektronicznej tworzą zróżnicowane segmenty zarówno pod względem zakresu aktywności prosumpcyjnej, jak i postaw wobec prosumpcji, jest wyraźnie sformułowana i empirycznie testowalna. Jednocześnie należy zauważyć, że w obecnym kształcie ma ona raczej charakter założenia organizującego badanie niż hipotezy w ścisłym sensie metodologicznym. Pewne zastrzeżenia budzi również tautologiczność samego stwierdzenia o zróżnicowaniu segmentów, a także brak dostatecznie jednoznacznego określenia, jaka relacja ma zostać zweryfikowana. Hipoteza główna jest sensowna intuicyjnie, ale w obecnej formie ma kilka problemów formalnych. Najważniejsze z nich:

- a. hipoteza jest bardziej opisem założeń badania niż hipotezą w ścisłym sensie;
- b. część hipotezy - „(...) tworzą zróżnicowane segmenty (...)” jest w zasadzie tautologiczne — segmentacja z definicji oznacza zróżnicowanie;
- c. brakuje jednoznacznej relacji do weryfikacji (co dokładnie ma być potwierdzone lub odrzucone?);
- d. fragment „przy czym...” sugeruje raczej strukturę pracy (hipotezy szczegółowe), a nie treść hipotezy głównej.

Hipotezy szczegółowe. *„Na potrzeby weryfikacji hipotezy głównej postawiono w pracy hipotezy szczegółowe, wskazujące, że:*

1. *Cechy demograficzne respondentów determinują zakres ich aktywności prosumpcyjnych dotyczących korzystania z bankowości internetowej i mobilnej.*
2. *Cechy demograficzne respondentów determinują przynależność do określonego segmentu wyróżnionego ze względu na zakres aktywności prosumpcyjnych.*
3. *Ilość posiadanych umów o korzystanie z bankowości elektronicznej determinuje przynależność respondentów do określonego segmentu wyróżnionego ze względu na zakres aktywności prosumpcyjnych.*
4. *Cechy demograficzne respondentów determinują ich przynależność do określonego segmentu wyróżnionego na podstawie ich oceny zjawiska prosumpcji na rynku e-bankowości.*
5. *Ocena zaangażowania innych prosumpcji w działania promocyjne banków determinuje przynależność respondentów do określonego segmentu wyróżnionego na podstawie ich oceny zjawiska prosumpcji na rynku e-bankowości.*
6. *Preferencje respondentów dotyczące sposobu dokonywania operacji bankowych determinują ich przynależność do określonego segmentu wyróżnionego na podstawie ich oceny zjawiska prosumpcji na rynku e-bankowości.*

7. *Nastawienie respondentów do pieniądza gotówkowego i bezgotówkowego determinuje ich przynależność do określonego segmentu wyróżnionego ze względu na ich ocenę zjawiska prosumpcji na rynku e-bankowości.*
8. *Aktywności respondentów związane z wymianą informacji o usługach bankowych w Internecie determinują przynależność do określonego segmentu wyróżnionego ze względu na ich ocenę zjawiska prosumpcji na rynku e-bankowości.*
9. *Doświadczenia respondentów związane z próbami oszustwa ze strony cyberprzestępców determinują przynależność do określonego segmentu wyróżnionego ze względu na ocenę zjawiska prosumpcji na rynku e-bankowości."*

Hipotezy szczegółowe są co do kierunku poprawne i spójne z hipotezą główną, jednak miejscami pozostają zbyt rozbudowane i metodologicznie przeciążone. W szczególności zbyt mocne wydaje się użycie kategorii „determinują”, jeśli badanie nie ma charakteru quasi-eksperymentalnego ani nie daje wystarczających podstaw do wnioskowania przyczynowego. Bezpieczniejsze byłyby określenia typu „różnicują”, „wiążą się z” lub „pozostają powiązane z”. Występuje również pewna powtarzalność konstrukcji hipotez oraz przeciążenie frazą „przynależność do określonego segmentu”, co osłabia ich syntetyczność. Dziewięć hipotez szczegółowych, skoncentrowanych głównie na segmentacji według cech demograficznych i doświadczeń, może sprawiać wrażenie „rozproszenia” badań i osłabiać wyrazistość głównej hipotezy o segmentach prosumenckich. Na marginesie warto dodać, że rozdzielenie hipotez na dwa bloki – segmentację według aktywności oraz segmentację według postaw – byłoby korzystne dla większej przejrzystości modelu badawczego.

5. Metodyka badań i operacjonalizacja prosumpcji

Metodyka badań została zaprojektowana konsekwentnie: od jasno określonych celów i pytań badawczych, przez starannie przygotowany kwestionariusz (poprzedzony analizą danych wtórnych, obserwacjami i pilotażem), po zastosowanie zaawansowanych technik statystycznych (MDS, analiza czynnikowa, analiza skupień). Konstrukcja badania ankietowego, choć opisana, mogłaby być bardziej szczegółowo udokumentowana pod względem walidacji narzędzia, reprezentatywności próby; w szczególności przy ambitnym celu budowy modeli segmentów warto szerzej omówić ograniczenia generalizacji. Dobór próby i zastosowanie CAWI są adekwatne do tematu (prosumpcja w e-bankowości), ale ograniczają możliwość pełnej reprezentatywności i uogólnień na całą populację, co wymaga wyraźnego zaznaczenia w interpretacji wyników. Brakuje wyraźnej dyskusji na temat ograniczeń zastosowanej metody CAWI (np. nadreprezentacji osób bardziej cyfrowo kompetentnych), mimo że dotyczy to kluczowego obszaru – prosumpcji w e-bankowości. Mocną stroną metodyki jest bogaty zestaw zmiennych metryczkowych, słabszą – brak pełnej prezentacji kwestionariusza i bardziej szczegółowych testów rzetelności narzędzia.

6. Ocena poszczególnych rozdziałów

Rozdział 1. „Prosumpcja i prosument – ujęcie holistyczne” - buduje holistyczne podstawy prosumpcji (geneza, funkcje, determinanty, pojęcie i typologie prosumentów), tworząc siatkę pojęciową dla dalszej analizy. Rozdział pierwszy jest merytorycznie mocny, dobrze osadzony w literaturze i tworzy solidne, holistyczne tło teoretyczne dla dalszych analiz prosumpcji na rynku e-bankowości. Widoczny

jest bardzo szeroki przegląd literatury krajowej i zagranicznej, z licznymi odwołaniami do aktualnych badań i klasycznych ujęć (m.in. Ritzer, Baruk, Wolny, Jin i in.).

Autorska systematyzacja determinant i funkcji prosumpcji oraz zebranie klasyfikacji prosumentów w tabelach wzmacnia wartość syntetyczno-porządkującą rozdziału. Rozdział jest bardzo bogaty treściowo. Atutem jest próba zdefiniowania „nowego prosumenta”. Jednocześnie definicja autorska prosumenta, choć poprawna, logicznie osadzona w literaturze i użyteczna z punktu widzenia dalszych analiz, nie ma bardzo wysokiego poziomu nowości teoretycznej. Jej wartość polega bardziej na osadzeniu w kontekście e-usług, danych i wartości wymiennej niż na radykalnie nowym ujęciu pojęciowym. Sam rozdział miejscami przybiera formę szerokiego eseju teoretycznego, przez co nie zawsze równie wyraźnie prowadzi do zwięzłego modelu analitycznego. Nie wszystkie przedstawione wątki są też w pełni wykorzystane w dalszej części monografii.

Mocne strony rozdziału 1.

- A. Rozdział pierwszy stanowi obszerny i uporządkowany przegląd literatury dotyczącej prosumpcji i prosumenta, obejmujący zarówno klasyczne ujęcia (Toffler, Ritzer), jak i nowsze koncepcje odnoszące się do gospodarki cyfrowej.
- B. Autor konsekwentnie pokazuje ewolucję prosumpcji – od tradycyjnych form związanych z przejmowaniem części pracy producenta po współczesne przejawy w środowisku internetowym – co pozwala lepiej zrozumieć tło analizowanej problematyki.
- C. Na uwagę zasługuje wyodrębnienie i omówienie różnych form współczesnej prosumpcji (m.in. crowdsourcing, treści generowane przez użytkowników), a także wskazanie mechanizmów stojących za zaangażowaniem prosumentów.
- D. Pozytywnie należy ocenić autorską definicję prosumenta, w której autor łączy wątki z literatury i podkreśla specyficzne cechy prosumenta funkcjonującego w środowisku usług elektronicznych; definicja ta stanowi ważny punkt odniesienia dla dalszych analiz.
- E. Rozdział dobrze eksponuje ambiwalentny charakter prosumpcji – pokazując zarówno korzyści dla przedsiębiorstw i prosumentów, jak i potencjalne koszty oraz ryzyka – co buduje wyważoną, krytyczną perspektywę.
- F. Całość tworzy spójne, logicznie uporządkowane tło teoretyczne, które ułatwia przejście do kolejnych rozdziałów dotyczących bankowości elektronicznej i zachowań prosumentów na tym rynku.

Słabe strony rozdziału 1.

- A. Obfitość wątków i długie, rozbudowane zdania mogą utrudniać szybkie uchwycenie najważniejszych elementów konstrukcji teoretycznej; miejscami tekst przybiera formę szerokiego eseju zamiast zwięzłego, schematycznie ułożonego modelu prosumpcji.
- B. Nie wszystkie zaprezentowane wątki (np. bardzo szczegółowe opisy wybranych form prosumpcji niezwiązanych bezpośrednio z finansami) są w pełni wykorzystane w dalszej części monografii, co miejscami osłabia poczucie ścisłego powiązania między teorią a późniejszymi badaniami.

Rozdział 2. „Specyfika bankowości elektronicznej i kierunki jej rozwoju” - przedstawia specyfikę i ewolucję bankowości elektronicznej (definicje, formy, znaczenie dla uczestników rynku), pokazując, że

bankowość elektroniczna jest „naturalnym środowiskiem prosumpcji.” Rozdział 2 stanowi dobrze zorganizowane, rzeczowe wprowadzenie do specyfiki bankowości elektronicznej, które tworzy czytelny pomost między ogólną teorią prosumpcji, a późniejszą analizą zachowań prosumentów. Autor przejrzysto omawia istotę, formy i znaczenie bankowości elektronicznej, następnie przedstawia strukturę rynku, współczesne trendy rozwojowe oraz wyzwania, co nadaje rozdziałowi klarowną, logiczną sekwencję tematyczną. Zaletą jest dobre osadzenie w aktualnych zjawiskach sektora finansowego (cyfryzacja, smartfonizacja, rozwój e-usług), przy jednoczesnym zachowaniu języka zrozumiałego także dla czytelnika spoza wąskiej specjalizacji.

Mocne strony rozdziału 2

- A. Rozdział zawiera szeroki, uporządkowany przegląd definicji bankowości elektronicznej, pokazujący różne akcenty (techniczne, organizacyjne, związane z relacjami z klientem).
- B. Autor syntetyzuje cechy wspólne omawianych ujęć, podkreślając zdalny charakter usług, wykorzystanie technologii informacyjno-komunikacyjnych oraz szeroki zakres funkcji dostępnych klientom i bankom.
- C. Pozytywnie oceniam klarowny podział form bankowości elektronicznej według kanałów dystrybucji (bankowość samoobsługowa, EFT-POS, bankowość telefoniczna, PC-banking, i-banking, m-banking) wraz z omówieniem ich roli, choć nie zgadzam się by był to podział najlepszy (poniżej przy słabych stronach).
- D. Rozdział dobrze wpisuje bankowość elektroniczną w szerszy kontekst rozwoju usług cyfrowych, wskazując główne trendy i wyzwania, co tworzy solidne tło dla dalszej analizy prosumpcji w e-bankowości.
- E. Dodatkowo należy docenić, że Autor w końcowych partiach rozdziału wyodrębnia kluczowe cechy bankowości elektronicznej w postaci zwięzłej syntezy, co ułatwia czytelnikowi zrozumienie późniejszej części empirycznej.

Słabe strony rozdziału 2

- A. Rozdział ma w znacznej mierze charakter kompilacyjny – dominuje referowanie istniejących definicji, przy stosunkowo niewielkim udziale krytycznej dyskusji i własnych ocen Autora.
- B. Rozdział ten ma charakter raczej syntetyczno-deskryptywny niż konceptualnie innowacyjny, ale w kontekście monografii habilitacyjnej spełnia ważną funkcję „sceny”, na której później są analizowane zachowania prosumentów. Całość jest spójna z celem pracy i dobrze przygotowuje grunt pod teoretyczny rozdział trzeci oraz empiryczną analizę w rozdziale czwartym.
- C. Słabą stroną rozdziału drugiego jest brak refleksji lub brak komentarzy do przedstawionych definicji bankowości elektronicznej. Dla przykładu s. 67 ujęcie definicji Daniel (1999) („Termin bankowość elektroniczna oznacza udostępnianie informacji lub usług przez bank swoim klientom za pośrednictwem komputera lub telewizji (...). W najprostszej formie bankowość elektroniczna może oznaczać udostępnianie informacji o banku i jego produktach za pośrednictwem strony internetowej (Daniel, 1999, s. 72).” Bez słowa komentarza spłyca zasadność jej zastosowania. Ujęcie ewolucyjne definicji, przedstawienie jak się zmieniała w czasie jest ciekawe i zasadne, ale brak uwag ze strony habilitanta obniża wartość pracy. Ta definicja jako jedna z pierwszych nie ukazuje bogactwa jakie niesie ze sobą bankowość elektroniczna, dlatego też dyskusja nad tą jak i innymi definicjami jest wręcz konieczna.

- D. Zastosowana klasyfikacja form bankowości elektronicznej opiera się głównie na starszych ujęciach, przez co słabiej uwzględnia najnowsze rozwiązania (np. bankowość platformowa, embedded finance, rozwinięte funkcjonalności aplikacji mobilnych).
- E. Część opisów ma charakter bardzo szczegółowy i podręcznikowy (np. rozbudowane omówienia bankomatów, wpłatomatów, EFT-POS), co rozprasza uwagę i nie zawsze prowadzi bezpośrednio do głównego problemu badawczego monografii.
- F. Związek między przedstawioną „specyfiką bankowości elektronicznej” a późniejszą częścią empiryczną jest zarysowany dość ogólnie – brakuje wyraźnego pokazania, które elementy rozdziału 2 zostały bezpośrednio przełożone na konstrukcję narzędzia badawczego, hipotez i modeli prosumpcji.
- G. Słabszą stroną jest także brak wyraźnie wyodrębnionej, autorskiej klasyfikacji lub modelu bankowości elektronicznej, co powoduje, że rozdział wnosi ograniczony wkład koncepcyjny ponad istniejącą literaturę.
- H. W rozdziale drugim brakuje mi podziału bankowości elektronicznej na: bankowość internetową, bankowość telefoniczną (różne formy dostępu telefonicznego, w tym mobile banking), bankowość modemową (system obsługi klientów indywidualnych oparty na połączeniach komputer–bank), bankowość terminalową, obejmująca m.in. bankomaty oraz elektroniczne terminale do akceptowania kart płatniczych; elektroniczne instrumenty płatnicze (w szczególności karty płatnicze i inne formy płatności elektronicznych).

3. Rozdział 3. „Teoretyczne podstawy zachowań prosumpcyjnych stanowi ważne ogniwo monografii, ponieważ przekłada ogólne pojęcie prosumpcji na konkretne zachowania prosumpcyjne w obszarze bankowości elektronicznej. Autor porządkuje tu wątki związane z self-bankingiem, wymianą informacji, generowaniem danych dla instytucji finansowych oraz zaletami i wadami prosumpcji.

Mocne strony rozdziału 3

- A. Na plus należy ocenić wyraźne uporządkowanie wątków: od ogólnej specyfiki zachowań prosumpcyjnych, przez self-banking i wymianę informacji, aż po generowanie danych dla instytucji finansowych oraz omówienie zalet i wad prosumpcji.
- B. Rozdział ma charakter syntetyzujący i konceptualizujący – porządkuje typy aktywności prosumenckich w e-bankowości, tworząc klarowną siatkę pojęciową dla późniejszych badań empirycznych. Można wskazać, że siła rozdziału polega bardziej na systematyzacji niż na radykalnie nowej teorii, ale w kontekście habilitacji jest to dobrze uzasadniony sposób budowania własnego modelu zachowań prosumenckich.
- C. Autor wyodrębnia główne obszary aktywności prosumenckich (samodzielne korzystanie z usług, wymiana informacji, generowanie danych/metadanych), co stanowi czytelny szkielet dla dalszych analiz.
- D. Pozytywnie należy ocenić podkreślenie ambiwalentnego charakteru prosumpcji – pokazanie, że te same działania mogą być korzystne dla instytucji finansowych, a jednocześnie obciążające lub ryzykowne dla konsumentów.
- E. Rozdział dobrze akcentuje kontekst ryzyka (cyberprzestępczość, złożoność produktów finansowych), co wzmacnia wątek odpowiedzialności przesuwanej na prosumenta i uzasadnia potrzebę badań.

- F. Całość tworzy spójne teoretyczne tło dla później prezentowanych modeli zachowań prosumentów, pokazując, w jakich wymiarach autor chce te zachowania uchwycić.

Słabe strony rozdziału 3.

- A. Rozdział ma wyraźnie dominujący charakter opisowy; stosunkowo niewiele miejsca poświęcono na budowę własnych, jasno nazwanych konstrukcji teoretycznych (np. autorskich typologii prosumentów czy ram analitycznych).
- B. Zastosowana terminologia i liczne długie zdania mogą utrudniać odbiór – miejscami tekst przypomina rozbudowany esej, a nie precyzyjnie zarysowaną strukturę pojęć potrzebnych do operacjonalizacji.
- C. Choć autor wskazuje różne wymiary aktywności prosumentów, brakuje jednoznacznego przełożenia tych wymiarów na późniejsze zmienne badawcze i hipotezy; zależność między teorią a badaniem jest zarysowana raczej *implicite* niż *explicite*.
- D. W niektórych fragmentach rozdział rozszerza się na szerokie tło (np. opisy mechanizmów crowdsourcingu czy Web 2.0/3.0), które nie zawsze jest proporcjonalnie wykorzystane w dalszej części monografii.
- E. Ograniczone jest wykorzystanie najnowszych ujęć teoretycznych stricte z zakresu finansów behawioralnych i cyfrowych, które mogłyby wzmocnić oryginalność rozdziału i lepiej zakotwiczyć proponowane modele zachowań prosumentów.

Rozdział 4. pt. „Zachowania prosumentów na rynku usług e-bankowości w świetle wyników badań własnych” jest kluczowym elementem monografii, ponieważ prezentuje wyniki badań własnych autora oraz zbudowane na ich podstawie modele zachowań prosumentów na rynku e-bankowości. Struktura części empirycznej – od metodyki i charakterystyki próby, przez opis zakresu samodzielnego korzystania z usług, obszaru dzielenia się informacjami, aż po segmentację i modelowanie zachowań – jest logiczna i odpowiada standardom badań w ekonomii i finansach. Na podkreślenie zasługuje wyraźne powiązanie wyników z wcześniej sformułowanymi hipotezami oraz z ramą teoretyczną rozdziałów 1–3, co wzmacnia wrażenie spójności całej pracy. Można wskazać, że rozdział 4 stanowi główny wkład autorski, a jego objętość i stopień szczegółowości są adekwatne do rangi badań w kontekście procedury habilitacyjnej. W rozdziale 4 można wskazać zarówno wyraźne mocne strony (zwłaszcza w warstwie empirycznej), jak i pewne słabości metodologiczne i interpretacyjne. Poniżej lista w formie, którą możesz od razu wstawić do recenzji, z przewagą elementów pozytywnych.

Mocne strony rozdziału 4.

- A. Autor przedstawia przejrzystą metodykę badania, opisując dobór próby, zastosowaną metodę (badanie ankietowe CAWI) oraz podstawowe cechy respondentów, co pozwala ocenić wiarygodność uzyskanych wyników.
- B. Rozdział obejmuje duży, liczebnie istotny materiał empiryczny – próba ponad tysiąca respondentów – co zwiększa potencjał analityczny i umożliwia bardziej zaawansowane wnioskowanie o strukturze zachowań prosumenckich.
- C. W sposób systematyczny omówiono różne obszary zachowań prosumentów: zakres samodzielnego korzystania z usług bankowości elektronicznej, sposoby dzielenia się informacjami oraz preferencje dotyczące kanałów kontaktu z bankiem.

- D. Na podstawie wyników zastosowano segmentację respondentów (podział na skupienia) ze względu na zakres aktywności prosumpcyjnych oraz postawy wobec prosumpcji, co stanowi istotny walor poznawczy rozdziału.
- E. Autor nie poprzestaje na prezentacji tabel i wykresów, lecz formułuje interpretacje wyników, wskazując na różnice między wyodrębnionymi segmentami oraz możliwe implikacje dla praktyki bankowej i polityki edukacji finansowej.
- F. Pozytywnie należy ocenić opracowanie koncepcyjnych modeli zachowań prosumentów – zarówno z punktu widzenia zakresu aktywności, jak i postaw wobec prosumpcji – które integrują wyniki analiz w spójną strukturę.
- G. Rozdział 4 wyraźnie pokazuje, że autor potrafi samodzielnie zaplanować i zrealizować badanie ilościowe, a następnie wykorzystać jego wyniki do budowy modeli zachowań, co potwierdza jego kompetencje metodologiczne.

Słabe strony rozdziału 4.

- A. Zastosowany dobór próby ma charakter kwotowy i opiera się na badaniu CAWI, co ogranicza możliwość pełnego uogólniania wyników na całą populację użytkowników bankowości elektronicznej; ograniczenia te nie są zawsze dostatecznie mocno wyeksponowane.
- B. Mimo deklaracji podejścia eksploracyjnego, lista hipotez i analiz często koncentruje się na klasycznych cechach demograficznych, co prowadzi do pewnego rozproszenia wątków i nie w pełni wykorzystuje potencjał złożonej koncepcji prosumpcji przyjętej we wcześniejszych rozdziałach.

Rozdział 4 zawiera wyraźny opis metodyki: autorski kwestionariusz ankiety, badanie ilościowe, charakterystyka próby i zastosowanie metod analizy ilościowej, w tym analizy skupień do wyodrębnienia segmentów prosumentów. Wykorzystanie analizy skupień i analizy równoległej do wyznaczenia liczby klastrow (tabela 4.24, macierz modelowa 4.25) świadczy o poprawnym użyciu narzędzi statystycznych do budowy modelu segmentów. Na plus należy zaliczyć, że Autor wyraźnie łączy zmienne behawioralne (realne zachowania w kanałach cyfrowych) z postawami i ocenami prosumpcji, co odpowiada postulowanemu w tekście przesunięciu od „czystej demografii” do zrozumienia subiektywnych uwarunkowań zachowań prosumenckich.

Modele zachowań prosumentów przedstawione w rozdziale 4 stanowią najsilniejszy, najbardziej oryginalny element monografii: Autor buduje dwa komplementarne ujęcia – model ze względu na zakres aktywności (zróżnicowanie intensywności self-bankingu, częstotliwości korzystania z bankowości mobilnej oraz udziału w akcjach marketingowych) oraz model ze względu na postawy wobec prosumpcji (równoważenie dostrzeganych korzyści i zagrożeń, poczucia przymusu i dobrowolności, gotowości do dalszego angażowania się) – a następnie szczegółowo opisuje wyodrębnione segmenty zarówno ilościowo, jak i jakościowo, pokazując wyraźne profile grup „entuzjastycznych”, „niechętnych” czy angażujących się mimo poczucia braku alternatywy. Na plus należy zaliczyć także osadzenie modeli w szerszym kontekście: Autor pokazuje, jak różne konfiguracje cech i postaw przekładają się na wzorce zachowań prosumenckich oraz wiąże prosumpcję w e-bankowości z możliwością szerszego korzystania z innych e-usług, rosnącym narażeniem na cyberprzestępczość i przerzucaniem odpowiedzialności na klientów oraz dylematami banków między wygodą a bezpieczeństwem, co nadaje modelom wyraźny wymiar aplikacyjny. Minusem pozostaje

jednak ograniczona transparentność metodologiczna – czytelnik nie zawsze otrzymuje pełen zestaw informacji o kryteriach segmentacji, doborze liczby grup i miarach dopasowania – oraz w dużej mierze eksploracyjny charakter modeli, który z jednej strony chroni przed nadinterpretacją, ale z drugiej ogranicza ich jednoznaczną użyteczność prognostyczną i możliwość bezpośredniego wykorzystania w praktyce analitycznej instytucji finansowych.

7. Wybrane ograniczenia i słabsze punkty monografii

Dla rzetelności pozytywnej recenzji warto wskazać także inne ograniczenia nie wspomniane przy ocenie rozdziałów:

- A. Prosumpcja jest deklarowana jako złożone, wielowymiarowe zjawisko, natomiast większość hipotez sprowadzono do klasycznych cech demograficznych, liczby umów czy preferencji płatniczych, co prowadzi do pewnej redukcji koncepcyjnej.
- B. Ujęcie prosumpcji łączy zarówno świadome współtworzenie, jak i nieświadome generowanie danych, ale w badaniu empirycznym nie widać konsekwentnego rozróżnienia tych dwóch poziomów; to osłabia spójność między częścią teoretyczną a badawczą.
- C. Przegląd literatury jest obszerny i dobrze osadzony w klasycznych pracach (Toffler, Ritzer), natomiast stosunkowo mniej miejsca poświęcono najnowszym badaniom empirycznym dotyczącym konkretnie prosumpcji w e-bankowości i finansach, mimo że autor sam wskazuje na „lukę badawczą” w tym obszarze.
- D. Niektóre wątki literaturowe (np. szeroki przegląd Web 2.0 / 3.0 / 4.0, Internetu rzeczy, robodoradztwa) są rozwinięte bardzo szeroko, ale słabiej „przywiązane” do późniejszej operacjonalizacji i wyników badań.
- E. Autor bardzo wyraźnie podkreśla złożoność i wieloaspektowość prosumpcji oraz specyfikę polskiego rynku, jednak brak równie wyraźnie wyodrębnionej sekcji poświęconej ograniczeniom i możliwościom uogólniania wyników (np. na inne rynki, okresy po 2024 r).
- F. Monografia silnie akcentuje skutki pandemii COVID-19 i wojny w Ukrainie, ale mniej systematycznie analizuje, w jakim stopniu przedstawione modele zachowań prosumentów są stabilne po ustąpieniu tych szoków.
- G. Styl jest generalnie poprawny, lecz nierzadko bardzo rozbudowany (długie zdania, liczne wtrącenia), co może utrudniać percepcję – szczególnie w części wprowadzającej i przy omawianiu funkcji prosumpcji.

Mimo tych zastrzeżeń, słabości, które nie mają charakteru fundamentalnych błędów metodologicznych; raczej wskazują kierunki dalszego pogłębiania badań, co przy recenzji pozytywnej możesz podkreślić jako „potencjał rozwojowy” Autora.

8. Podsumowanie oceny monografii

Monografia zasługuje na ocenę pozytywną jako główne osiągnięcie naukowe.

- A. Temat jest dobrze zawężony i aktualny: prosumpcja na rynku usług bankowości elektronicznej. Autor jasno definiuje pole badania i konsekwentnie się go trzyma.

- B. Zidentyfikowana „luka” nie jest pustą deklaracją – monografia faktycznie integruje rozproszone wątki: self-banking, wymianę informacji, udział w akcjach marketingowych, generowanie danych oraz kontekst pandemii/wojny i wymuszonej digitalizacji.
- C. Cele poznawcze i empiryczne oraz hipoteza główna są spójne, testowalne i dobrze powiązane ze strukturą książki (zwłaszcza z rozdziałem empirycznym). Pomimo krytycznych uwag i wątpliwości w ich sformułowaniu oceniam je jako dopuszczalne.
- D. Metodyka jest sensowna: autorski kwestionariusz, analiza ilościowa, segmentacja prosumentów na podstawie zachowań i postaw, a nie tylko demografii. To daje realny wkład w zrozumienie zachowań konsumentów w e-bankowości.
- E. Widoczna próba wprowadzenia własnych definicji np. prosument (z uwzględnieniem słabych stron wspomnianych wcześniej).
- F. Widoczny udział opracowań własnych, jak np. s. 106 Wyzwania towarzyszące bankowości elektronicznej; s. 112 - Zakres zachowań prosumpcyjnych na rynku usług bankowości elektronicznej; s. 139 - Możliwości wykorzystania przykładowych metadanych tworzonych przez prosumentów w obszarze bankowości elektronicznej; s. 157 - Potencjalne zalety i wady self-bankingu; 149 - Potencjalne zalety i wady związane z personalizacją usług bankowych i w wielu innych.
- G. Modele zachowań prosumentów (segmenty wg zakresu aktywności i postaw) są czytelnie zbudowane, dobrze opisane i osadzone w kontekście ryzyka, bezpieczeństwa, przymusowej digitalizacji – to jest wymierny, rozpoznawalny wkład aplikacyjny w dyscyplinę.

Oczywiście praca ma ograniczenia (elementy podręcznikowe, metodologiczne niedopowiedzenia, wątek bezpieczeństwa bardziej opisowy niż modelowy), ale nie są to słabości na tyle poważne, by uzasadniały ocenę negatywną głównego dzieła – raczej naturalne punkty do dalszego rozwijania badań.

Reasumując ocena monografii Tomasza Szopińskiego „Prosument na rynku usług bankowości elektronicznej. Modele zachowań” jest pozytywna, z odnotowanymi zastrzeżeniami, ale bez podważania statusu monografii jako głównego osiągnięcia habilitacyjnego. Monografia jest spójnym, dobrze umotywowanym głównym osiągnięciem naukowym, które – przy rzetelnym wskazaniu ograniczeń – można ocenić pozytywnie jako wkład w dyscyplinę ekonomia i finanse, zwłaszcza w obszar zachowań konsumenckich w cyfrowych usługach finansowych.

Na tej podstawie powyższych uwag pomimo słabych stron widoczny zauważam wkład do nauki w dyscyplinie ekonomia i finanse i ocena monografii jako głównego dzieła jest **POZYTYWNA**.

9. Warunek 2 – pozostały dorobek naukowy

Autoreferat pokazuje spójny, wieloletni rozwój badań: od decyzji konsumentów na rynku kredytów hipotecznych i percepcji marek banków, przez e-usługi (e-bankowość, e-turystyka, e-administracja, e-learning), po zachowania konsumentów w sektorze finansowym (kanały płatności, switching behaviour, zjawisko „overbanked”, wykluczenie finansowe). Monografia habilitacyjna domyka tę ścieżkę w postaci ujęcia prosumenta w bankowości elektronicznej.

Aktywność naukowa i środowiskowa

Habilitant ma wieloletni udział w konferencjach krajowych i międzynarodowych. Jest recenzentem wielu czasopism. Do tego dochodzi działalność dydaktyczna (kilka uczelni, szeroki zestaw przedmiotów, ponad sto prac dyplomowych (129 w tym 43 magisterskie i 86 licencjackie), prace recenzenckie - (198 prac, w tym 123 magisterskie i 75 licencjackie), oraz funkcje organizacyjne (redakcja czasopisma, pełnomocnik dziekana ds. kształcenia nowego kierunku, udział w organizacji konferencji.

Mocne strony działalności organizacyjnej i popularyzatorskiej

- A. Długotrwałe zaangażowanie organizacyjne na poziomie katedry (sekretarz katedry, opiekun praktyk), obejmujące koordynację dokumentacji i współpracę z praktykodawcami.
- B. Znaczący wkład w funkcjonowanie czasopisma naukowego: najpierw jako redaktor techniczny, później jako zastępca redaktora naczelnego, z odpowiedzialnością za wstępną selekcję tekstów i rozwój pisma.
- C. Poważna funkcja Pełnomocnika Dziekana ds. kształcenia na nowym kierunku studiów, obejmująca projektowanie programu, rekrutację kadry, współpracę z interesariuszami zewnętrznymi i nadzór nad jakością kształcenia.
- D. Udział w organizacji konferencji o zasięgu międzynarodowym (rada naukowa, komitet organizacyjny), w tym selekcja zgłoszeń, kontakt z uczestnikami i obsługa komunikacyjna wydarzeń.
- E. Systematyczna działalność popularyzatorska w prasie branżowej, prezentująca wyniki badań i analizy dotyczące rynku finansowego oraz zachowań konsumentów.
- F. Wykorzystanie wyników badań w mediach oraz udział w szkoleniach i działaniach doradczych, co potwierdza umiejętność przekładania treści naukowych na język zrozumiały dla praktyków i szerokiej publiczności.

Słabe strony działalności organizacyjnej i popularyzatorskiej

- a. Większość funkcji organizacyjnych ma charakter wspierający (sekretarz, zastępca, pełnomocnik) – brakuje wyraźnych przykładów długotrwałego przewodniczenia ciałom kolegiальnym lub kierowania dużymi projektami badawczymi.
- b. Aktywność popularyzatorska, choć spójna tematycznie, nie jest bardzo rozbudowana ilościowo; brakuje np. większej liczby nowszych publikacji popularnonaukowych czy regularnych wystąpień w mediach ogólnokrajowych.

OCENA POZOSTAŁEGO DOROBKU NAUKOWEGO: **POZYTYWNA.**

OCENA WARYNKU 2 – POZYTYWNA.

10. Warunek 3 – aktywność w więcej niż jednej uczelni/instytucji (zwłaszcza zagranicznej)

W ramach działalności zagranicznej odnotowano:

- a. udział w licznych konferencjach zagranicznych (Bukareszt, Hradec Králové, Walencja, Lizbona, Werona, konferencja ACIEK – IAE Paris);
- b. 14-godzinne wykłady na Juraj Dobrila University of Pula w ramach Erasmus;
- c. współautorskie publikacje z badaczami z zagranicznych ośrodków (Hult International Business School w San Francisco) w czasopismach JCR;

- d. recenzowanie artykułów dla wielu międzynarodowych czasopism i wydawnictw (Springer, Palgrave, MDPI, Elsevier).

Aktywność w więcej niż jednej uczelni krajowej

Habilitant był zatrudniony i prowadził zajęcia w kilku polskich uczelniach (Warszawa, Radom, Kielce, KUL), współpracuje z różnymi ośrodkami (UMCS, UW, Politechnika Rzeszowska), ma publikacje współautorskie i recenzje dla czasopism powiązanych z różnymi jednostkami. Udział w licznych konferencjach organizowanych przez różne polskie uczelnie

Przedstawione w autoreferacie przykłady współpracy z różnymi uczelniami i ośrodkami wskazują przede wszystkim na aktywność dydaktyczną i popularyzatorską (prowadzenie zajęć, udział w konferencjach, wykłady gościnne). Nie przekłada się ona jednak w wystarczającym stopniu na systematyczną, wyraźnie zarysowaną działalność naukowo-badawczą realizowaną w ramach trwałych, wieloosobowych zespołów czy projektów. Brakuje dowodów na długofalowe programy badawcze prowadzone wspólnie z innymi uczelniami (szczególnie zagranicznymi), takich jak staże naukowe, udział w grantach, sieciach badawczych czy regularne, cykliczne przedsięwzięcia naukowe. W efekcie aktywność Habilitanta poza macierzystą jednostką ma charakter głównie dydaktyczny i epizodyczny, co nie pozwala na uznanie, że warunek 3 – w zakresie istotnej aktywności naukowej w więcej niż jednej uczelni, zwłaszcza zagranicznej – został w pełni spełniony.

Ocena warunku 3: NEGATYWNA.

11. Wnioski końcowe

Uwzględniając analizę monografii oraz pozostałej dokumentacji, stwierdzam, że Habilitant spełnia dwa z trzech ustawowych warunków określonych w art. 219 ust. 1 ustawy Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce – w szczególności warunek posiadania stopnia doktora oraz warunek dotyczący osiągnięć naukowych, obejmujący pozytywnie ocenioną monografię „Prosument na rynku usług bankowości elektronicznej. Modele zachowań” jako główne osiągnięcie naukowe oraz spójny, tematycznie ukierunkowany dorobek publikacyjny z zakresu ekonomii i finansów, przy jednoczesnej negatywnej ocenie warunku istotnej aktywności naukowej realizowanej w więcej niż jednej uczelni lub instytucji. Mimo niespełnienia trzeciego warunku przedłożony dorobek Habilitanta należy uznać za wnoszący istotny wkład w rozwój dyscypliny ekonomia i finanse. W świetle przeprowadzonej oceny całości dorobku po uzyskaniu stopnia doktora wynik recenzji jest POZYTYWNY, a nadanie dr Tomaszowi Szopińskiemu stopnia doktora habilitowanego w dyscyplinie ekonomia i finanse należy uznać za zasadne.